

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง พัฒนาการการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษา
ในประเทศไทยนี้ สรุปลักษณะสำคัญของการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาได้ 2 ระยะ คือ

ระยะที่การศึกษาของไทยยังไม่มีหลักสูตรใช้เป็นลายลักษณ์อักษร คือ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย
กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ช่วงก่อน พ.ศ.2435

ระยะที่มีการศึกษาของไทยมีหลักสูตรใช้เป็นลายลักษณ์อักษร คือตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2435 จนถึงพุทธศักราช 2531

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษา
สายสามัญในประเด็นต่อไปนี้

ด้านหลักสูตร

ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พ.ศ.2434 เป็นระยะที่ประเทศไทยจัดการเรียนการสอนโดยยังไม่มีการประกาศใช้หลักสูตร
แต่สิ่งที่ใช้เป็นแนวทางแทนหลักสูตรคือ หนังสือเรียนหรือแบบเรียน และใน พ.ศ.2435 ได้เริ่ม
มีการประกาศใช้หลักสูตรฉบับแรกขึ้นแต่ก็เป็นหลักสูตรระดับมูลศึกษา (ประถมศึกษาปัจจุบัน) ใน
ปี พ.ศ.2438 ได้เริ่มมีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาสายสามัญนับมาจนถึงปัจจุบันมี
หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาสายสามัญทั้งหมดประมาณ 18 หลักสูตร ได้แก่

1. หลักสูตร พ.ศ.2438 (ร.ศ.114)
2. หลักสูตรกรมศึกษาธิการสำหรับสามัญศึกษาชั้นประถมและมัธยม ร.ศ.124
(พ.ศ.2448)
3. หลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้หญิง ร.ศ.126 (พ.ศ.2450)

4. หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ.130 (พ.ศ.2454)
5. หลักสูตรหลวง หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.2456
6. ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรสามัญศึกษา (พ.ศ.2464)
7. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2471
8. ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรชั้นมัธยมต้นและปลาย พ.ศ.2480
9. หลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา พ.ศ.2491
10. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พ.ศ.2493
11. หลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา พ.ศ.2498
12. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503
13. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518
14. หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น หมวดวิชาสังคัมศึกษา พุทธศักราช 2520
15. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย หมวดวิชาสังคัมศึกษา พุทธศักราช 2520
16. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521
17. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524
18. หลักสูตรวิชาสังคัมศึกษา พระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 - ม.6)

การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา จะเรียกชื่อแตกต่างกัน ในระยะก่อนมีหลักสูตรใช้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนายังไม่มีชื่อวิชาโดยเฉพาะ จนถึงหลักสูตร พ.ศ.2438 ได้เรียกชื่อว่า ธรรมจริยา แต่ไม่ได้จัดเป็นวิชาเอกเทศ เนื่องจากเป็นหัวข้อการเขียนเรียงความภาษาไทยในการศึกษาระดับประโยค 3 ชั้น 3 หลักสูตร พ.ศ.2448 ได้เริ่มจัดวิชาจริยา เป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรเรื่อยมาจนถึงหลักสูตร พ.ศ.2480 ได้เปลี่ยนมาเรียกชื่อใหม่ว่า วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม โดยจัดสอนรวมกับวิชาหน้าที่พลเมือง หลักสูตร 2491 ได้จัดรวมวิชาต่าง ๆ เข้าเป็นหมวดสังคัมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม นับเป็นการรวมวิชาเข้าด้วยกันเป็นครั้งแรก หลักสูตร พ.ศ.2493 ได้แยกวิชาศีลธรรมออกจากวิชาหน้าที่พลเมือง และแยกชั่วโมงสอนด้วย หลักสูตร พ.ศ.2498 ได้รวมวิชาศีลธรรมเข้าอยู่ในหมวดสังคัมศึกษา หลักสูตร 2518 ได้ขยายขอบเขตการสอนวิชาสังคัมศึกษา เป็นวิชาบังคับและวิชาเลือก หลักสูตร 2521 ได้บูรณาการวิชาศีลธรรมเข้ากับวิชา ในหมวดสังคัมศึกษาซึ่งได้แก่วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง สังคมวิทยา

ประชากรศึกษาและสิ่งแวดล้อม และเศรษฐศาสตร์ ภายใต้หัวข้อเรื่องเดียวกันในระดับมัธยมศึกษา
ปีที่ 1 ใช้หัวข้อเรื่องว่า ประเทศของเรา มัธยมศึกษาปีที่ 2 ใช้หัวข้อเรื่องว่า เพื่อนบ้านของเรา
และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ใช้หัวข้อเรื่องว่า โลกของเรา หลักสูตร พ.ศ.2527 ได้เพิ่มวิชา
พระพุทธศาสนาขึ้น เรียกชื่อว่า วิชาพระพุทธศาสนา จัดให้เป็นวิชาบังคับสำหรับชั้นมัธยมศึกษา
ทุกระดับชั้น มีหนังสือแยกใช้อีกเล่มหนึ่ง และดำเนินการเรียนการสอนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังได้แยกหลักสูตรการเรียนการสอนนักเรียนชายและ
นักเรียนหญิง เป็นครั้งแรกในหลักสูตร พ.ศ.2454 จนถึงหลักสูตร พ.ศ.2464 เป็นหลักสูตร
สุดท้าย หลังจากที่ได้จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเรียนปนกัน เรื่อยมา
จนถึงปัจจุบัน

ด้าน ความมุ่งหมายของการเรียนการสอน

การเรียนการสอนในระยะก่อนมีหลักสูตรใช้ มีความมุ่งหมายเพื่ออบรมสั่งสอนศีลธรรม
จริยธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อให้ประพฤติเป็นคนดี ละเว้นการทำความชั่ว มีคุณธรรม
มีระเบียบวินัย สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขโดยมุ่งเน้นการอ่านออกเขียนได้
เป็นสำคัญ เพื่อเข้ารับราชการหรือศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นต่อไป เมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตร
ระดับมัธยมศึกษาแล้ว ปรากฏว่าในระยะเริ่มแรกหลักสูตรไม่ได้ระบุความมุ่งหมายในการสอนไว้
จนกระทั่งถึงหลักสูตร พ.ศ.2454 (ร.ศ.130) ได้เริ่มกำหนดความมุ่งหมายในการเรียนการสอน
เป็นฉบับแรก ซึ่งเน้นให้ความรู้และนำความรู้ที่ได้เรียนไปประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักสูตร
พ.ศ.2456 (มัธยมหญิงตอนต้น) ได้เน้นการอบรมกล่อมเกล่าอัธยาศัยใจคอเพื่อฝึกหัดผู้ที่จะทำ
หน้าที่เป็นแม่เรือนและเป็นมารดาต่อไป หลังจากนั้นหลักสูตรไม่ได้ระบุความมุ่งหมายไว้อีก จนถึง
หลักสูตร พ.ศ.2493 ได้เน้นให้นับถือเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีนิสัยที่ดีงาม มีกิริยามารยาท
เรียบร้อย และปฏิบัติในกิจพิธีตามประเพณีนิยม หลักสูตร พ.ศ.2498 ไม่ได้ระบุความมุ่งหมายไว้
โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาที่เรียนมีความหมายคล้ายกับหลักสูตร พ.ศ.2493 สำหรับ
หลักสูตร พ.ศ.2503 มีความมุ่งหมายเน้นคุณภาพทางจิตใจให้มีความซื่อสัตย์ซึ้งในคุณค่าทางศีลธรรม
และวัฒนธรรม ปฏิบัติตามด้วยความจริงใจ หลักสูตร พ.ศ.2518 ไม่ได้ระบุความมุ่งหมายไว้
หลักสูตร พ.ศ.2520 เน้นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทยอย่างถูกต้อง
และเหมาะสมกับภาวะ เศรษฐกิจ หลักสูตร พ.ศ.2521 มีความมุ่งหมายคล้ายหลักสูตร พ.ศ.2520

และเพิ่มความรู้ในด้านความเป็นมาและการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้านและส่วนอื่น ๆ ของโลก หลักสูตร พ.ศ.2524 เน้นให้ความสำคัญในการนำจริยธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง มีความเข้าใจในหลักคำสอน และพิธีกรรมของแต่ละศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เน้นให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาในประเทศไทย หลักสูตร พ.ศ.2527 เพิ่มพูนความรู้พระพุทธศาสนาให้มากขึ้นกว่าเดิม และนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

ด้าน เนื้อหาวิชา

ในระยะก่อนมีหลักสูตรใช้ เนื้อหาเน้นเรื่องเกี่ยวกับจริยศึกษา ศิลธรรม จรรยา มารยาท ที่โน้มน้าวให้คนประพฤติดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัวต่อบาปกรรม เมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรแล้ว ได้มีการปรับปรุง เนื้อหาที่สอนให้ขยายกว้างขวางขึ้น หลักสูตร พ.ศ.2464 เน้นให้มี ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และที่เน้นมากเป็นพิเศษคือ เน้นให้นำความรู้ไปประพฤติปฏิบัติ หลักสูตร พ.ศ.2471 มีแนวนโยบายให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย ศิลธรรมจรรยา โดยให้สอนตาม วิชาจรรยาของโรงเรียนนายร้อยทหารบก ซึ่งเน้นทางด้านศิลปธรรม ความประพฤติและศาสนพิธี ต่าง ๆ หลักสูตร พ.ศ.2480 กลับทั้งเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เบญจศีลเบญจธรรมที่เคยยึดมาแต่เดิม มุ่งเน้นเรื่องลัทธิเสรีภาพ เนื่องจากอยู่ในสภาวะใกล้เคียงกับการเปลี่ยนแปลง การปกครอง หลักสูตร พ.ศ.2493 มีเนื้อหาครบตามหลักวิชาพระพุทธศาสนา คือมีทั้งภาคพระพุทธศาสนา ธรรมจริยา และการปฏิบัติ หลักสูตร พ.ศ.2518 เป็นต้นมาได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษามีความรู้ เรื่องศาสนาสากอย่างกว้างขวางนอกเหนือจากการจำกัดการเรียนรู้อย่างเฉพาะศาสนาพุทธดังเช่นที่เคยเรียนกันมา เมื่อมีการนำเนื้อหาไปบูรณาการเป็นวิชาสังคมศึกษาแล้ว เนื้อหาได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างในรายละเอียด แต่หลักใหญ่ยังยึดถือศิลปธรรม ความประพฤติ ศาสนพิธี ตลอดจนพุทธประวัติ และในหลักสูตร พ.ศ.2521 เนื้อหาจะพูดเฉพาะเรื่องคุณธรรม และจริยธรรมทั่ว ๆ ไป เมื่อประกาศใช้หลักสูตร พ.ศ.2527 แล้วได้เพิ่มเนื้อหาทั้งพระพุทธรูปธรรม และพระสงฆ์ครบตามองค์ประกอบของพุทธศาสนา หากนักเรียนขาดความรู้พื้นฐานในบทเรียนเรื่องใด ครูผู้สอนอาจทบทวนหรือมอบหมายให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง หรือจัดทำบทเรียนเสริมให้นักเรียนได้ศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่เรียนอย่างแท้จริงได้

ด้านการเรียนการสอน

เดิมใช้วัด เป็นสถานที่เรียนหนังสือ มีพระภิกษุเป็นผู้สอน การสอนในสมัยสุโขทัยได้ สอดแทรกแฝงอยู่ในวรรณคดีไทย เพื่อกล่อมเกลาจิตใจให้คนประพฤติดี ละเว้นความชั่ว มีความ เกรงกลัวต่อบาปกรรม โดยพระมหากษัตริย์ทรง เป็นผู้อบรมสั่งสอนประชาชนด้วยพระองค์เอง และประพฤตินั้น เป็นตัวอย่างที่ดีของคนทั่วไปจนเกิดประเพณีสำคัญในพระพุทธศาสนา คือ ประเพณี การบวชเรียนขึ้นในสมัยอยุธยาและยึดถือปฏิบัติเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ การเรียนการสอนในช่วง ระยะเวลาก่อนมีการประกาศใช้หลักสูตรนี้ ครูผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดตามความพอใจของคน วิธีสอน ที่ใช้กันคือ วิธีการบอกหนังสือและผู้เรียนก็เรียนโดยวิธีต่อหนังสือคือ ท่องจำสิ่งที่ครูบอก เมื่อมี หลักสูตรใช้แล้ว หลักสูตรได้เสนอแนะวิธีสอนให้แก่ครูผู้สอน และมีการนำเอาหลักจิตวิทยามาใช้ ในการสอน เน้นให้อธิบายโดยใช้คำพูดที่ฟังแล้วเข้าใจง่าย และให้สอนโดยวิธีเล่านิทานดี ๆ เป็นตัวอย่าง และที่สำคัญคือ เน้นให้นำความรู้ที่ได้เรียนไปประพฤติปฏิบัติได้ หลักสูตร พ.ศ.2464 ได้เสนอแนะให้สอนด้วยวิธีลูกเสือ คือสอนให้ทำจริง ๆ หลักสูตร พ.ศ.2471 ระบุให้สอนโดย ยึดคำรา เป็นเกณฑ์ คือให้สอนตามหลักหนังสือ แนวสอนวิชาจรรยาของโรงเรียนนายร้อยทหารบก หลักสูตร พ.ศ.2521 และหลักสูตร พ.ศ.2524 กำหนดให้สอนแบบบูรณาการซึ่งให้ความรู้แก่ ผู้เรียนอย่างกว้างขวาง ส่วนอัตราเวลาเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เฉพาะวิชาพระพุทธศาสนา เฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง ส่วนอัตราเวลาเรียนรวมเฉลี่ยสัปดาห์ละประมาณ 25 ชั่วโมง (หลักสูตร พ.ศ.2456) เพิ่มเป็นสัปดาห์ละ 35 - 40 คาบ (หลักสูตร พ.ศ.2524) และ ก่อนหน้าหลักสูตร พ.ศ.2503 เรียนสัปดาห์ละ 6 วัน แต่หลังหลักสูตร พ.ศ.2503 กำหนดให้ เรียนสัปดาห์ละ 5 วัน เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ด้านสื่อการเรียนการสอน

ในระยะเวลาก่อนมีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษา สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนายังมีข้อจำกัดเนื่องจากมีปัญหาทางด้านปัจจัยการผลิต จึงผลิตสื่อใช้น้อยและ มีไม่กี่ประเภทโดยเฉพาะใช้หนังสือเป็นสื่อเพียงเล่มเดียว การผลิตสื่อได้นำเอาทรัพยากร ธรรมชาติมาใช้โดยตรง เช่น การใช้ไม้ ใช้ดินเหนียวเป็นเครื่องเขียน ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการพิมพ์แบบเรียนใช้กันแพร่หลายมากขึ้น เมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรแล้วในช่วงระยะ แรก ๆ หลักสูตรไม่ได้ระบุเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนไว้ จนกระทั่งหลักสูตร พ.ศ. 2464

ได้มีการเขียนหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาขึ้นหลายเล่ม และกำหนดให้นักเรียนต้องมีหนังสือไว้สำหรับตัว ในช่วงการใช้หลักสูตร พ.ศ.2471 ราชบัณฑิตยสถานได้จัดประกวดแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาสำหรับเด็ก หลักสูตร พ.ศ.2480 มีการเสนอการใช้หนังสือมากขึ้นทั้งหนังสือแบบเรียนและหนังสือสำหรับครู หลักสูตร พ.ศ.2493 ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ คือ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหนังสือที่ใช้เรียนในโรงเรียนต้องเป็นหนังสือที่ชนะการประกวดหรือมอบหมายให้เจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นที่เห็นสมควรเรียบเรียงขึ้น และตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทำหน้าที่พิจารณาแบบเรียนและกำหนดวิธีการจัดทำแบบเรียนตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนการจัดพิมพ์ได้มอบให้โรงพิมพ์คุรุสภาพิมพ์แห่งเดียว หลักสูตร พ.ศ.2520 เสนอให้ใช้สื่อประเภทรูปภาพ แผนที่ แผนภูมิ สไลด์ ภาพยนตร์ เทป เพลง และเอกสารต่าง ๆ

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้อนุญาตให้เอกชนมีโอกาสผลิตตำราเรียนแทนการจำกัดอยู่ในอำนาจของหน่วยราชการเพียงแห่งเดียว และกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการยังต้องพิจารณาตรวจคุณภาพของสื่อการเรียนการสอนอย่างเข้มงวดเพื่อประสิทธิภาพในการเรียนการสอนเป็นประการสำคัญ

ด้านการวัดผลและประเมินผล

ในระยะก่อนการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษา การวัดผลและประเมินผลยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ส่วนใหญ่เน้นวัดทางด้านความจำในสิ่งที่เรียนมาโดยให้ท่องด้วยปากเปล่า และให้อำนาจการตัดสินใจแก่ครูผู้สอนที่ใช้ความพอใจของคน เป็นเกณฑ์ตัดสินผล การเรียนของผู้เรียน เมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรแล้วในระยะ พ.ศ.2438 - 2471 อำนาจการวัดผลอยู่ที่ส่วนกลาง จะแต่งตั้งข้าหลวงสอบไล่ทำหน้าที่จัดดำเนินการสอบ เริ่มตั้งแต่การออกข้อสอบ ดำเนินการสอบ ตรวจกระดาษคำตอบ ตัดสินและให้รางวัลแก่ผู้สอบที่ได้คะแนนยอดเยี่ยม การทดสอบใช้ข้อสอบแบบอัตนัย ให้ผู้เรียนตอบอธิบายสั้น ๆ แต่ได้ใจความ เมื่อประกาศใช้ระเบียบการวัดผล พ.ศ.2480 ได้กระจายอำนาจการวัดผลไปสู่โรงเรียนและครูผู้สอน โดยให้โรงเรียนทำการวัดผลและประเมินผลในระดับชั้นที่ไม่ใช่ตัวประโยค ส่วนชั้นตัวประโยคเป็นหน้าที่ของกรมศึกษาธิการโดยถือเกณฑ์คะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไปเป็นสอบได้ ระเบียบการวัดผล พ.ศ.2491 ถือเกณฑ์คะแนนรวมเหมือนเดิม และถือคะแนน 4 หมวดวิชาขึ้นไปร้อยละ 33 เป็นสอบได้ ระเบียบการวัดผล พ.ศ.2503 ให้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สอบรวมทั้งทั่วประเทศ ระเบียบ

การวัดผล พ.ศ.2505 ให้ตัดสินผลการเรียนจากคะแนนระหว่างปีและคะแนนสอบปลายปี ระเบียบ
การวัดผล พ.ศ.2506 ถึงเกณฑ์คะแนนรวมเหมือนเดิม และคะแนนในวิชาบังคับร่วม (ภาษาไทย ก.
ภาษาอังกฤษ ก. สังคมศึกษา ก. และคณิตศาสตร์ ก.) ทมวลคะแนนร้อยละ 25 ขึ้นไปเป็นสอบได้

ระเบียบการวัดผล พ.ศ.2510 ให้โรงเรียนเป็นผู้จัดสอบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2
ส่วนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนกลางให้กรมเจ้าสังกัดดำเนินการสอบ ส่วนภูมิภาคให้ภาคการศึกษา
รับผิดชอบและใช้ข้อสอบเดียวกันทั้งภาคในหมวดวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา
คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

ระเบียบการวัดผล พ.ศ.2518 ให้โรงเรียนประเมินผลโดยความเห็นชอบของกลุ่ม
โรงเรียนเป็นรายวิชา คิดเป็นหน่วยกิต ประเมินผลระหว่างภาคเรียนและปลายภาคเรียน
การให้ระดับคะแนนกำหนดเป็นตัวเลข 5 ระดับคือ ตั้งแต่ 0 - 4 ลักษณะของข้อสอบที่ใช้วัด
ส่วนใหญ่จะเป็นแบบปรนัย

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2520 ให้สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ควบคุม ส่งเสริมคุณภาพการศึกษาด้านการวัดผล ทดสอบและ
ประเมินผล

หลักสูตร พ.ศ.2521 ให้สำนักงานทดสอบกรมวิชาการทำคลังข้อสอบ นำข้อสอบ
ไปตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ

ระเบียบการวัดและประเมินผล พ.ศ.2521 และ พ.ศ.2524 ใช้หลักการวัดและ
ประเมินผลเดียวกันครอบคลุมพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยตามจุดประสงค์
การเรียนรู้เป็นรายวิชา กำหนดระดับผลการเรียนเป็นระดับ 0 - 4 ร มส มก มค ผ
และ มผ โดยได้หน่วยการเรียนวิชาภาษาไทยและสังคมศึกษาครบและทุกรายวิชาที่อยู่ในแผน
การเรียนต้องมีระดับผลการเรียน ร และหรือ มส ส่วนวิชากิจกรรมต้องได้ระดับผล
การเรียน "ผ่าน" ซึ่งระเบียบการวัดและประเมินผล พ.ศ.2521 และ พ.ศ.2524 กำหนด
หน่วยการเรียนที่ได้ต้องไม่ต่ำกว่า 85 และ 75 หน่วยการเรียนตามลำดับจึงจะถือว่าจบหลักสูตร

ส่วนการวัดและประเมินผลการศึกษาตามแนวพุทธศาสนานั้นมีวิธีการสรุปได้ 2 วิธีคือ
การทดสอบความรู้ในเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาว่าได้อ่านหนังสืออย่างน้อยเพียงใด มีความเข้าใจ

และจดจำได้ดีเพียงใด ส่วนอีกวิธีหนึ่งคือ การทดสอบการประพฤติกฎปฏิบัติตนด้วยตนเองหรือจากผู้อื่น ซึ่งผู้จัดจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมอยู่ในจิตใจ ใช้การสังเกตพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอกเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องพัฒนาการการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยนี้ เป็นการศึกษาดังกล่าวมาของการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันซึ่ง เดิมวิชานี้มีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น วิชาธรรมจริยา วิชาจรยา วิชาศีลธรรม และวิชาพระพุทธศาสนา ตามลำดับ แม้ว่าการเรียกชื่อในแต่ละสมัยหรือแต่ละหลักสูตรจะแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ตรงกันอย่างหนึ่งคือการเรียนการสอนต่างก็มุ่งหวังให้ผู้เรียนประพฤติกฎปฏิบัติตน เป็นคนดีละเว้นการทำชั่ว มีศีลธรรมจริยธรรม เป็นพุทธศาสนิกชนที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ตลอดจนเน้นให้รู้จักนำหลักธรรมไปประพฤติกฎปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

สำหรับการอภิปรายผลการวิจัยได้แยกกล่าวแต่ละด้านดังต่อไปนี้

1. ด้านหลักสูตร

การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาก่อนที่จะมีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษา มาเป็นลำดับนั้น เป็นการอบรมสั่งสอนศีลธรรมจรยามารยาทตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธตามบรรพบุรุษ สภาพการเรียนการสอน เช่นนี้จึงยังไม่ได้จัดเป็นระบบ ทั้งนี้ เพราะยังไม่มีหลักเกณฑ์ใช้ที่แน่นอน

เมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาแล้ว วิชาพระพุทธศาสนาได้รับการบรรจุให้เป็นวิชาสอนในทุกหลักสูตรมาเป็นลำดับจนกลายเป็นวิชาบังคับสอนแก่นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธในระดับมัธยมศึกษาทุกชั้น มีข้อสังเกตว่า การจัดทำหลักสูตรแต่ละฉบับที่แล้วมามีจะกล่าวเฉพาะเนื้อหาวิชา เป็นส่วนใหญ่ และมีการระบุจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน วิธีสอน และสื่อการเรียนการสอนบ้าง เป็นบางฉบับ ในปัจจุบันหลักสูตรก็ยังคงระบุเฉพาะจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนและเนื้อหาวิชาไว้เท่านั้น

2. ด้านความมุ่งหมายการเรียนการสอน

ในระบะที่ยังไม่มีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษา นั้น ความมุ่งหมายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา มุ่ง เน้นการอบรมสั่งสอนศีลธรรมจริยธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี ละเว้นการทำชั่ว มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ครั้นเมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาแล้วมีความมุ่งหมายของการเรียนการสอนที่เน้นให้ความรู้ในพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง ประกอบกับได้ เน้นให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ประพฤติปฏิบัติ เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรมจริง ๆ มากกว่าที่จะ เป็นเพียงผู้รู้ เนื้อหาจากคำราหรือสอบได้ เท่านั้น ดังนั้นความมุ่งหมายของการเรียนการสอนตลอดทั้งการวัดผลและประเมินผลควรที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย

3. ด้าน เนื้อหาวิชา

ในระบะที่ยังไม่มีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษา เนื้อหาที่ใช้อบรมสั่งสอนมัก เป็น เรื่อง เกี่ยวกับศีลธรรม จรรยา มารยาท ให้คนประพฤติดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัวต่อบาปกรรม ครั้น เมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาแล้วมีข้อสังเกตว่า เนื้อหาวิชาได้ขยายกว้างขวางขึ้นทั้งภาคพระพุทธศาสนา ธรรมจริยา และการปฏิบัติตลอดจนศาสนาสาฎก ทั้งนี้ยังคง เน้นให้นำความรู้ไปประพฤติปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการศึกษาเล่าเรียนโดยตรง ดังนั้น เนื้อหาวิชาจึง เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงสภาพหลักการดำเนินชีวิตของเยาวชนไทยที่ประมวลหลักการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนมาเป็นลำดับ จึงสอดคล้องและ เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับความมุ่งหมายการเรียนการสอนที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

4. ด้านการเรียนการสอน

ในระบะที่ยังไม่มีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษา นั้นอาจกล่าวได้ว่า สภาพการเรียนการสอนยังไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอน เห็นได้จากการใช้ความพอใจของครูผู้สอน ประกอบกับการพิจารณาจากความสามารถในการจำ เนื้อหาสาระของผู้เรียน จนกระทั่งเมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาแล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่า หลักสูตรในระยะแรก ๆ ได้เสนอแนะวิธีสอนให้แก่ครูผู้สอน นับว่าการเรียนการสอนได้เริ่มวางมาตรฐานจัดเป็นระบบ มีหลักเกณฑ์ใช้ เป็นแนวเดียวกัน แต่ในระยะต่อมามีข้อสังเกตว่า หลักสูตรได้ระบุเพียง เนื้อหา

วิชาและจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนเท่านั้น จึงทำให้ดูเหมือนว่าหลักสูตรไม่ได้เสนอแนะแนวทางให้แก่ครูผู้สอนมากนัก หลักสูตรเป็นคู่มือในการสอน การระบุแนวทางการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนจะเป็นเสมือนแบบที่นำทางให้แก่ครู และความมุ่งหมายของหลักสูตรเองก็เน้นการปฏิบัติ การสอนอย่างไรให้ผู้เรียนรู้จักนำความรู้ไปประยุกต์ปฏิบัติได้ ถือว่าเป็นความสามารถที่สำคัญของครู

5. ด้านสื่อการเรียนการสอน

ในระบอบที่ยังไม่มีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาชั้น มหว่า อุปรกรณ์ การเรียนการสอนได้ประดิษฐ์จากสิ่งธรรมชาติโดยตรง จะเห็นได้จากการใช้ไม้กระดานและ ดินเหนียวมาประกอบ เป็นเครื่อง เขียน จึงเป็นอุปกรณ์การเรียนอย่างง่าย ๆ ตลอดมา เมื่อมี การประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาแล้ว สังเกตได้ว่า สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนได้ พัฒนาไปจากเดิมมาก ทั้งนี้เนื่องจากการพิมพ์คำราใช้กันอย่างแพร่หลาย ประกอบกับการนำ สื่อชนิดอื่น ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมเห็นได้จากการใช้สื่อประเภท เครื่องเสียง เครื่องฉาย รูปภาพ หนังสือ เอกสารต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาวิชาเป็นนามธรรม จึงต้องอาศัยสื่อการเรียนการสอนมาประกอบการสอนให้น่าสนใจ และเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น ประกอบ กับครูผู้สอนได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดบรรยากาศในการเรียนการสอนให้เหมาะสมมากขึ้น ควรที่จะโน้มน้าวจิตใจผู้เรียนให้มีสภาพคล้ายกับการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมพุทธศาสนิกชนอย่าง แท้จริง จะเห็นได้จากการจัดห้องจริยธรรม การปฏิบัติศาสนพิธี การจัดกิจกรรม เสริมในงาน เทศกาลต่าง ๆ ตลอดทั้งการส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอนด้วยการประกวดการแต่ง หนังสือพระพุทธศาสนาสำหรับเด็กมาโดยลำดับจนถึงปัจจุบัน

6. ด้านการวัดผลและประเมินผล

ในระบอบที่ยังไม่มีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษา การวัดและประเมินผล การเรียนการสอนได้อาศัยความพอใจของผู้สอน เป็น เกณฑ์ตัดสินและ เน้นวัดเฉพาะด้านความจำ เมื่อ มีการประกาศใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ปี พ.ศ. 2438 แล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้พยายาม จัดระบบการวัดผลและประเมินผล การเรียนการสอนให้ดำเนินไปภายในขอบ เขตระบบ เดียวกันทั้ง ประเทศ เห็นได้จากการวางระเบียบการวัดและประเมินผลฉบับต่าง ๆ ซึ่งได้พัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เรื่อยมาโดยลำดับ จากการศึกษาธิการดำเนินการวัดและประเมินผลเอง

มาเป็นการกระจายอำนาจให้โรงเรียนดำเนินการวัดและประเมินผลเองด้วยความเห็นชอบของกลุ่มโรงเรียนโดยทำการประเมินทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียนและหลังเรียน วัดผลเป็นรายวิชาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ซึ่งครอบคลุมพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัยของนักเรียน การที่กรมวิชาการเสนอคะแนนประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยมีอัตรา 10 ส่วนจากคะแนนรวมทั้งหมด 100 ส่วนเหมือนกับวิชาอื่น ๆ จึงทำให้ดูว่าการวัดและประเมินผลด้านจิตพิสัยของวิชาพระพุทธศาสนามีความสำคัญน้อยเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่หลักสูตรฉบับ พ.ศ.2448 ได้เริ่มเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปประพฤติปฏิบัติอีกทั้งธรรมชาติของเนื้อหาวิชา เน้นการอบรมสั่งสอนศีลธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนเรื่อยมาจนถึงหลักสูตร พ.ศ.2521 และ 2524 ซึ่งใช้ในปัจจุบัน ดังนั้นคะแนนด้านจิตพิสัยของวิชาพระพุทธศาสนาควร จะเพิ่มมากกว่านี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับกระทรวงศึกษาธิการ

ก่อนที่จะประกาศใช้หลักสูตรแต่ละฉบับ กระทรวงศึกษาธิการควรนำหลักสูตรไปทดลองใช้ก่อนแล้วติดตามผลการใช้หลักสูตรนั้น เพื่อศึกษาปัญหาและข้อบกพร่องที่อาจเกิดขึ้น อีกทั้งควรผลิตคู่มือหลักสูตร จัดอบรมครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอน

1. ครูควรดูแลความประพฤติของผู้เรียนให้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นให้นำหลักพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้มากขึ้น
2. ครูควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่นักเรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้วิจัย

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับอื่น ๆ ทั้งนอกระบบโรงเรียนด้วย
2. ครูควรใช้วิธีการวิจัยแบบอื่น ๆ เช่น ถามความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เป็นต้น